

Aloite kehitysvammaisten, vammaisten ja sairaiden henkilöiden omaishoidon tuen järjestämisestä

Kainuun sosiaali- ja terveydenhuollon kuntayhtymän hallitus

Toimenpide-ehdotus:

Esitämme Kainuun sote-kuntayhtymän hallitusta kumoamaan kehitysvammaisten, vammaisten ja sairaiden henkilöiden 1.1.2021 alkaen voimaan tulleet omaishoidon tuen myöntämisperusteet. Uudet omaishoidon myöntämisperusteet tulee valmistella yhdessä omaishoidon toimijoiden kanssa mahdollisimman pian.

Lisäksi esitämme, ettei omaishoitajien lakisääteisiä vapaapäiviä vähennetä kolmesta vuorokaudesta kahteen vuorokauteen, kun hoivaa tarvitseva läheinen saa palveluita tai omaishoitaja käy ansiotyössä.

Perustelut:

Omaishoitajaliitto ry, Kainuun Omaishoitajat ja Läheiset ry ja Kainuun Kehitysvammaisten Tukipiiri ry ovat huolissaan kehitysvammaisten, vammaisten ja sairaiden omaishoitoperheiden tilanteesta Kainuun sotessa. 1.1.2021 voimaan tulleet omaishoidon myöntämisperusteet ovat huonontaneet omaishoitoperheiden asemaa, eivätkä perheet ole oikeutettuja lainmukaiseen omaishoidon tuen kokonaisuuteen riittävästi. Kainuun sote asettaa omaishoitoperheet haastavaan tilanteeseen, jossa perheen tulee valita palveluiden ja omaishoidon tuen väliltä.

Kainuun sosiaali- ja terveydenhuollon kuntayhtymän arvot ovat asiakaslähtöisyys, avoimuus ja luottamus, oikeudenmukaisuus, vastuullisuus.¹ Lisäksi Kainuun soten strategiana ja toiminta-ajatuksena on:

1. edistää ja ylläpitää väestön terveyttä, hyvinvointia, työ- ja toimintakykyä sekä sosiaalista turvallisuutta
2. kaventaa väestöryhmien välisiä terveyseroja
3. toteuttaa väestön tarvitsemien palveluiden yhdenvertaista saatavuutta, laatua ja potilasturvallisuutta. ²

Kehitysvammaisten, vammaisten ja sairaiden henkilöiden 1.1.2021 alkaen voimaan tulleet omaishoidon tuen myöntämisperusteet eivät ole linjassa Kainuun soten arvojen, strategian ja toiminta-ajatuksen kanssa.

Omaishoidon tuen myöntämisperusteissa on sanottu seuraavasti:

Omaishoidon tukea ei myönnetä, mikäli:

- asiakkaalle järjestetään henkilökohtaista apua vähintään 40 h/vko tai
- asiakas on keskimäärin yli 40 h/vko kodin ulkopuolella (esim. koulussa, varhaiskasvatuksessa, päivä- tai työtoiminnassa, koululaisten aamu- ja iltapäivätoiminnassa) tai
- asiakas on ympärivuorokautisesti yli 2 vrk/kk kodin ulkopuolella muulla kuin omaishoidon tuen vapaalla (esim. tilapäishoito, lyhytaikainen palveluasuminen, opiskelu).

Omaishoidon tuella tarkoitetaan vanhuksen, vammaisen tai sairaan henkilön hoidon tai muun huolenpidon järjestämistä kotiooloissa omaisen tai muun hoidettavalle läheisen henkilön avulla.³ Omaishoitolain tarkoituksena on ”edistää hoidettavan edun mukaisen omaishoidon toteuttamista turvaamalla riittävät sosiaali- ja terveydenhuollon palvelut sekä hoidon jatkuvuus ja omaishoitajan työn tukeminen.” Laki myös määrittelee kuntien myöntämän omaishoidon tuen seuraavasti: Omaishoidon tuella tarkoitetaan kokonaisuutta, joka muodostuu hoidettavalle annettavista tarvittavista palveluista sekä omaishoitajalle annettavasta hoitopalkkiosta, vapaasta ja omaishoitoa tukevista palveluista³. Hoidettavalle läheiselle annettavat palvelut ja omaishoitoa tukevat palvelut kuuluvat siis omaishoidon tuen kokonaisuuteen. Vuoden 2021 alusta voimaan tulleet omaishoidon tuen myöntämisperusteet eivät mahdollista omaishoitoperheiden riittävää tukemista ja perheiltä voidaan periä kaksinkertainen maksu palveluiden käytöstä, sillä hoitopalkkiota voidaan alentaa, se voidaan menettää kokonaan tai omaishoidon tukea ei myönnetä lainkaan perheen tarvitsemien palveluiden vuoksi.

Vaikeavammaisella henkilöllä on myös subjektiivisia oikeuksia palveluihin sen perusteella, mikä on henkilön toimintakyvyn suhde haettuun palveluun. Henkilöllä on oikeus esimerkiksi henkilökohtaiseen apuun, päivä- ja työtoimintaan, palveluasumiseen, jos vaikeavammaisuuden kriteeri kyseisen palvelun kohdalla täyttyy.⁴ Vammaispalveluiden ei tulisi vähentää tai vaikuttaa omaishoidon tukeen, vaan niiden tulisi muodostaa palvelukokonaisuus, jolla tuetaan henkilön arkea, itsenäistä elämää ja kotona-asumista. Palvelut myös tukevat omaishoitajan tehtävää ja mahdollisuutta esimerkiksi ansiotyöhön omaishoitajuuden lisäksi.

Omaishoidon tukea myönnetään hoidon sitovuuden ja vaativuuden perusteella. Kategorinen palkkion alentaminen ei näin ollen ole mahdollista. Hoidon sitovuuden ja vaativuuden väheneminen hoivatilanteessa tulee arvioida ja perustella yksilöllisesti. Vaikka omaishoitoperheellä olisikin runsaasti palveluita, hoidon sitovuus ja vaativuus voi tästä huolimatta olla suurta. Lisäksi Sosiaali- ja terveysministeriön oppaassa kuntien päättäjille kerrotaan seuraavasti: Hoitopalkkiota ei voida alentaa, jos hoidettava on keskimäärin 7 tuntia arkipäivässä muun kuin omaishoitajan hoidettavana. Hoitopalkkiota ei myöskään voida alentaa, vaikka hoidettava viettäisi keskimäärin enemmän kuin 7 tuntia kodin ulkopuolella, jos hoidon ja huolenpidon tarve kotona on vähäistä suurempaa. Esimerkiksi vaikeasti kehitysvammaisen lapsen omaishoitaja voi olla oikeutettu 300 euron hoitopalkkioon hoidon vaativuuden perusteella, vaikka lapsi viettäisi kodin ulkopuolella yli 7 tuntia arkipäivää kohden.

Hoitopalkkiota voidaan alentaa esimerkiksi, jos asiakkaalle on myönnetty henkilökohtainen avustaja keskimäärin yli 7 tunniksi päivässä ja omaishoidon tarve on vuorokauden aikana vähäistä. Hoidon ja huolenpidon tarpeen vähäisyyttä arvioitaessa, tulee ottaa huomioon myös kotona vietetty aika.

Jos hoidettava on esimerkiksi hoito- ja palvelusuunnitelman mukaan intervallihoidossa kaksi viikkoa kerrallaan, omaishoitajan antaman hoidon ja huolenpidon tarpeen voidaan kokonaisuutena ottaa katsoa olevan vähäistä.⁵

Omaishoidon tuen ja palveluiden yhteensovittamisen lisäksi omaishoitoperheille tulee turvata lakiin kuuluvat vapaapäivät. Kainuun sotien omaishoidon tuen myöntämisperusteissa viitataan Lakiin omaishoidon tuesta³ seuraavasti: Omaishoidon tuesta annetun lain mukaan omaishoitajalla on oikeus pitää vapaata vähintään kaksi (2) vuorokautta kalenterikuukautta kohti. Omaishoitajalla on oikeus pitää vapaata vähintään kolme (3) vuorokautta kalenterikuukautta kohti, jos hän on yhtäjaksoisesti tai vähäisin keskeytyksin sidottu hoitoon ympärivuorokautisesti tai jatkuvasti päivittäin. Sidonnaisuus katsotaan ympärivuorokautiseksi siitä huolimatta, että hoidettava viettää säännöllisesti vähäisen osan vuorokaudesta käyttäen kotinsa ulkopuolella järjestettyjä sosiaali- tai terveyspalveluja taikka saaden kuntoutusta tai opetusta. Kuitenkin useilta omaishoitoperheiltä on vähennetty vapaavuorokaudet kahteen hyvin kevein perustein lain hengen vastaisesti.

Omaishoidon tueksi tarvitaan oikeudenmukaisia ja toimivia tuki- ja palveluratkaisuja, joissa omaishoito voi kiinnittyä mihin elämänvaiheeseen tahansa. Oikea-aikaisilla ja tarpeenmukaisilla palveluilla edistetään hoidettavan henkilön kotona-asumisen tavoitetta. Omaishoitajuus ei saisi estää omaishoitajan ansiotyössä käyntiä eikä johtaa kohtuuttomaan toimeentuloloukkuun tai eläkeköyhyyteen. Lisäksi on tärkeä huomioida, että ilman omaishoitajien panosta kuntien sosiaali- ja terveydenhuolto kuormittuisi kestävästi.

Liitteessä 1. on esitetty hallinto-oikeuden päätöksiä, jotka puoltavat aloitettamme.

Omaishoitajaliitto ry

Kukka-Maaria Lepistö, Itä-Suomen aluevastaava

Kukka-Maaria Lepistö

Kainuun Omaishoitajat ja Läheiset ry

Leena Törrö, puheenjohtaja

Leena Törrö

Kainuun Kehitysvammaisten Tukipiiri ry

Aila Alasalmi, puheenjohtaja

Aila Alasalmi

Lisätietoja: Kukka-Maaria Lepistö, Itä-Suomen aluevastaava, Omaishoitajaliitto ry, sp. kukka-maaria.lepisto@omaishoitajat.fi, puh. 020 7806 588

Lähteet

1. Kainuun sote. Strategiakartta 2017–2020 (kaksi valtuustokautta).
<https://sote.kainuu.fi/sites/sote.kainuu.fi/files/documents/library/2017-01/Kainuun%20soten%20strategiakartta%202017-2020.pdf>
2. Kainuun sote. Strategia ja toiminta-ajatus. <https://sote.kainuu.fi/strategia-ja-toiminta-ajatus>
3. Laki omaishoidon tuesta 2005/937
4. Laki vammaisuuden perusteella järjestettävistä palveluista ja tukitoimista
5. Sosiaali- ja terveysministeriö 2005. Omaishoidon tuki. Opas kuntien päättäjiille.
https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/71453/opp_2005_30_omaishoidon_tuki_verkko.pdf?sequence=1&isAllowed=y
6. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos 2020. Omaishoidon tuen muuttaminen ja irtisanominen.
<https://thl.fi/fi/web/vammaispalvelujen-kasikirja/oikeuskaytanto/omaishoidontuki/omaishoidon-tuen-muuttaminen-ja-irtisanominen>
7. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos 2020. Omaishoidon tuen myöntämisen edellytykset.
<https://thl.fi/fi/web/vammaispalvelujen-kasikirja/oikeuskaytanto/omaishoidontuki/omaishoidon-tuen-myontamisen-edellytykset>

Tiedoksi:

Sosiaaliamies Tiina Komulainen

Liite 1. Hallinto-oikeuden päätökset, jotka puoltavat aloitettamme

Rovaniemen HAO 2.3.2007 Nro 07/0126/1 - Omaishoidon tuki - Omaishoidon tuen muuttaminen - Hoitopalkkion määrä

Hallinto-oikeus katsoi, että hoitopalkkiota ei voida alentaa kaavamaisesti sen johdosta, että henkilö saa kunnallista palvelua tietyn määrän kuukaudessa selvittämättä tarkemmin, miten palvelujen saaminen tosiasiallisesti vaikuttaa hoidon sitovuuteen ja vaativuuteen kuukausittain.

Hallinto-oikeus totesi vielä, että merkitystä ei ole sillä, ovatko jotkut annetut palvelut maksuttomia omaishoidon sitovuutta arvioitaessa tai kunakin kuukautena maksettavan omaishoidon tuen lopullista määrää vahvistettaessa.⁶

Hämeenlinnan HAO 14.4.2008 Nro 08/0246/4 - Omaishoidon tuki - Omaishoidon tuen irtisanominen

Tapauksessa kunta oli tarjonnut henkilölle päivittäistä kotipalvelua ja tämän johdosta irtisanonut omaishoidon tukea koskevan sopimuksen. Hallinto-oikeus katsoi, että nyt kyseessä olevien palvelujen johdosta ei omaishoidon tukea voitu lakkauttaa.⁶

Helsingin HAO 14.4.2008 Nro 08/0247/4 Omaishoidon tuen myöntäminen - Lapsi - Iltapäivähoito

Tapauksessa lapsi oli kaupungin järjestämässä maksuttomassa iltapäivähoidossa. Omaishoidon tukea koskeva hakemus oli hylätty sillä perusteella, että lapsi sai iltapäivähoitoa. Hallinto-oikeus katsoi, että omaishoidon tukeen kuuluu aina rahana maksettava palkkio.

Kunnallinen kotipalvelu ja muut vastaavat palvelut voivat vähentää omaishoidon tarvetta siten, että runsaasti palveluita saavan kohdalla palkkio on alempi kuin hoitoisuudeltaan samanlaisella, mutta kokonaan omaishoitajan hoidon varassa olevalla henkilöllä.

Omaishoidon palkkiota ei voida evätä yksinomaan sillä perusteella, että henkilö saa omaishoitajan työtä tukevia palveluita, ellei kyse ole laitoshoidosta.⁷

Hämeenlinnan HAO 2.2.2007 Nro 07/0070/4 - Omaishoidon tuen myöntäminen - Hoitajan työ omaishoidon ohella

Hallinto-oikeus katsoi, että omaishoidon tuesta annetussa laissa ei hoidon sitovuuden ja vaativuuden osalta ole asetettu hoidettavan tai hoitajan poissaoloon liittyviä aikarajoja. Hallinto-oikeus katsoi, että sosiaalilautakunta ei ollut voinut hylätä omaishoidontukihakemusta sillä perusteella, että omaishoitaja oli osan päivästä työssä kodin ulkopuolella.

Hallinto-oikeus antoi merkitystä myös paitsi hoidettavan kodin ulkopuolisille hoitoajoille myös sille, kuinka paljon henkilö tarvitsi hoitoa ja huolenpitoa. Hoitopalkkiota ei voida alentaa tai hakemusta hylätä yksinomaan sen johdosta, että hoitaja ei osallistu kokoaikaisesti hoidettavan hoitoon. Tällöin tulee selvittää ne syyt, jotka mahdollistavat esimerkiksi hoitajan työssäolon ja se, miten hoitajan poissaolo vaikuttaa annettavaan hoitoon.⁷

Helsingin HAO 31.1.2007 nro 07/0133/6 Omaishoidon tuen myöntäminen - Hoidon sitovuus ja vaativuus

Tapauksessa viranhaltija oli hylännyt hakemuksen omaishoidon tuesta, koska omaishoidon tuen myöntämisen tulee pohjautua hoidon vaativuuteen ja sitovuuteen. Säännöllinen kahden viikon intervallihoito kuukaudessa vapautti päätöksen perustelujen mukaan hoitajan sitovasta hoitotyöstä.

Tapauksessa hoidettava oli kaksi viikkoa Kaunialan sotainvalidien kuntoutuksessa maaliskuussa, touko-, kesä-, marras- ja joulukuussa. Intervallihoidossa henkilö ei ollut huhti-, heinä-, syys- ja lokakuussa. Hallinto-oikeus katsoi, että kunta ei ollut poistaa omaishoidon tukea niiden kuukausien osalta, jolloin henkilö ei ollut Kaunialan sotavammassairaalassa kuntoutuksessa. Henkilölle tuli suorittaa omaishoidon tukea vuonna 2006 huhti-, heinä-, elo- ja lokakuulta.⁷